

mesi hususunda Kâzım Karabekir Paşa'ya yardımcı oldu. 23 Temmuz 1919'da Erzurum'da düzenlenen Erzurum Kongresi'ne gözlemci olarak katıldı. Şeyhülislâm Dürrîzâde Abdullah Efendi'nin verdiği bir fetvaya mukabil Anadolu'daki millî hareketin şer'-i şerîfe uygun olduğunu savunmak üzere 17 Nisan 1920'de Ankara müftüsü Rifat Efendi (Börekçi) ve çevre müftülerince verilen ve Erzurum Müftülüğü'ne gönderilen fetvayı ilmi bir heyetin gözetiminin gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra imzalayarak 19 Nisan 1920'de Ankara Müftülüğü'ne yolladı.

Kâzım Karabekir Paşa, Şark Cephesi kumandanı sıfatıyla 7 Haziran 1920'de seferberlik ilân edince Muhammet Sadık, Erzurum'da ulucamiyi boşalttıran depo olmak üzere kumandanlık emrine verdi. 11 Haziran 1920'de Erzurum Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti merkezi tarafından yayımlanan ve halkı Şark Cephesi'ni desteklemeye çağıran binlerce beyannâmenin dağıtılmasını sağladı. Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için halktan yardım toplayıp cepheye gönderilmesine önderlik etti. Rusya'nın 1921'de Türkiye üzerinde ve özellikle doğu bölgelerinde arttırmaya başladığı Bolşevizm propagandalarına karşı Erzurumlular tarafından Hoca Râif Efendi'nin başkanlığında kurulan Muhafaza-i Mukaddesât ve Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı ve cemiyetçe neşredilen iki beyannâmeye imza koydu. Bu yoğun çalışmaları yanında Erzurum'daki çeşitli medreselerde ders vererek birçok talebe yetiştirdi; ayrıca modern bir programla Erzurum Dârü'l-hilâfe Medresesi'ni açtı, bu mektepte idarecilik ve öğretmenlik yaptı.

Cumhuriyet'in ilânından sonra işgal sırasında harap olan Erzurum'un camii, mescid ve medreselerinin imarı ile uğraştı. Kur'ân-ı Kerîm'i vaaz yoluyla tefsir ederek hatmetme geleneğini sürdürdü. Dedesinden ve babasından kalan hatmi tamamladıktan sonra Kur'ân-ı Kerîm'i Lala Mustafa Paşa Camii kürsüsünden vaaz yoluyla iki defa daha hatmetti, üçüncüsünü bitirmeye ömrü yetmedi. Pîr Ali Baba adında bir zat tarafından başlatılan ve Erzurum'da dinî bir gelenek haline gelen, araya I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'nin girmesiyle kesintiye uğrayan "binbir hatim" geleneğini 1937'de yeniden başlattı. 3 Temmuz 1960'ta vefat etti ve Erzurum Asrî Mezarlığı'ndaki aile kabristanına defnedildi.

Muhammet Sadık dinî kaynakları iyi bilen, hurafe ve bâtil inançlarla mücadele

eden, zeki ve ileri görüşlü bir âlimdi. Arapça ve Farsça'yı şiir yazabilecek ölçüde bildirdi. Şiir ve edebiyattan hoşlanır, vaazlarında ve sohbetlerinde sözlerini şiirlerle süslerdi. Kendisinin de bazı muammaları ve özellikle aşk konusunda kasideleri vardır. Felsefe ve mantık yanında dinî ilimlerde de geniş bilgiye sahipti. Eser yazmaktan çok talebe yetiştirmeye önem veren Muhammet Sadık'ın *Mühezzebü'l-meâlib fi'l-ferâ'iz*, *Dinî Yönden Coğrafya*, *Tasavvurat ve Tasdikât Üzerine Bir Şerh* adlı basılmamış eserleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, Ankara 1927, s. 435; Cevat Dursunoğlu, *Millî Mücadelede Erzurum*, Ankara 1946, s. 38, 49-54; Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul 1960, s. 90-91, 1130-1133, 1163-1164; Lutfullah Bingöl, "Millî Mücadele'de (1918-1923) ve Erzurum'da Din Adamlarının Hizmetleri", *Atatürk Üniversitesi Din Kuruluşunun XX. Yıl Armağanı*, IV. Kitap, Ankara 1978, s. 104-126; Cemaleddin Server Revnakoğlu, "Erzurum'da Bir Kubbe Çöktü (Müftü Solakzâdenin Göçüşü)", *Tarih Yolunda Erzurum*, II/7-8 (1961), s. 14-16; a.mlf., "Erzurum'da Çöken Kubbe, Bıraktığı İzler-Anılar", a.e., II/9-10 (1962), s. 12-13; Selahattin Kıyıcı, "Doğunun Büyük Âlimi Erzurum Müftüsü: Solakzâde Muhammed Sadık Solakbay", *Yeni Ümit*, XVIII/75, İzmir 2007, s. 45-48 (maddenin yazımında Muhammet Sadık Solakbay'ın kendi el yazısıyla yazılmış notları ile bizzat verdiği bilgilerden de faydalanılmıştır).

SELAHATTİN KIIYICI

SOLAKZÂDE MEHMET HEMDEMÎ (ö. 1068/1658)

Osmanlı tarihçisi, mûsikîşinas.

Üsküp kökenli olan babasının padişah muhafızlarının başı (solakbaşı) olmasından dolayı Solakzâde diye anılır. Tarihinin mukaddimesinde kendini "tâ ezelden ehl-i hâlin mahremi, bende-i hâdî Mehmed Hemdemî, eş-şehîr be-Solakzâde" şeklinde tanıtmış olan asıl adının Mehmed, şiirlerinde kullandığı mahlasının "Hemdemî" olduğu anlaşılır; mûsikide Miskâlî şöhretle bilinir. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ancak İstanbul'da doğduğu, babasının padişah muhafızı olmasından dolayı küçük yaşlardan beri saraya girip çıktığı söylenebilir. Bu sayede Enderun'da eğitim gördükten sonra gençliğinden itibaren IV. Murad'ın musâhibleri arasına girdi. Saraydaki görevleri hakkında yeterli bilgi yoksa da Evliya Çelebi onun gece gündüz IV. Murad'ın huzurunda bulunduğundan söz eder. Bu da Has Odalı veya 1635 yılında bu padişah tarafından ihdas edilen Seferli Odası'ndan olabileceği kanaatini ver-

rir. "Hemdemî" mahlasını bu musâhibliği sırasında almış olması kuvvetle muhtemeldir. IV. Murad'ın vefatından sonra Sultan İbrâhim ve IV. Mehmed'in saltanat dönemlerinde de sarayda kaldığı anlaşılan Solakzâde, tarihini IV. Mehmed dönemi has odabaşlarından Hasan Ağa'nın teşvikiyle yazdı. İstanbul'da vefat eden Solakzâde Mehmed, Silivrikapı'dan Seyyid Nizam Dergâhı'na giden caddenin sağında bir köşeye defnedildi. Mezar taşı bugün mevcut değildir. Kaynaklarda şiir, inşâ ve mûsikide mâhîr, rindmeşrep, nüktedan ve geniş tarih bilgisine sahip biri olarak nitelenir. Çağdaşı olan bir başka Solakzâde ile karıştırılmıyorsa nakkaşlık yönünden de söz edilir.

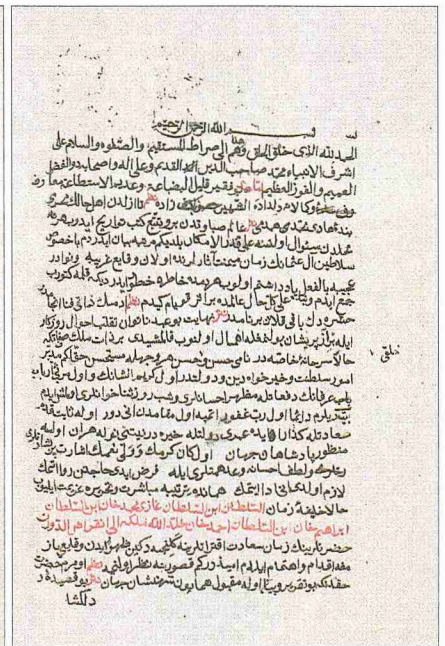
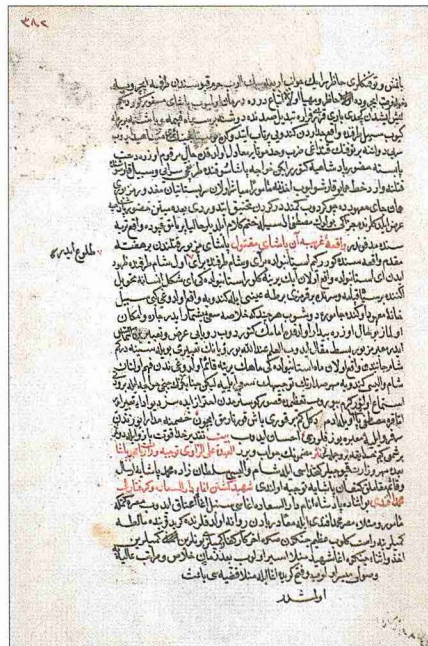
Eserleri. 1. *Târih*. Daha ziyade *Târih-i Solakzâde (Solakzâde Târihi)* olarak anılan eser muhtasar ve popüler nitelikte bir Osmanlı tarihidir. Telif sebebi olarak müellif küçüklüğünden beri tarih kitaplarına düşkün olduğunu, özellikle dönemin padişahı IV. Mehmed devri olaylarının içinde yer aldığını, bunları yazmak istediğini, fakat bir türlü fırsat bulamadığını belirttiikten sonra eserini defalarca ihsanlarına mazhar olduğu Has Odabaşı Hasan Ağa'nın teşvikiyle kaleme almaya başladığını belirtir. Çağdaşı Güftî'ye göre padişah tarafından Hoca Sâdeddin Efendi'nin tarihini icmal etmesi istenmiş, o da bu emri yerine getirmiştir. Nitekim, "Umarım Hazret-i Haktan ki bu takrîr ü beyan / Ola makbûl-i hümayûn-ı şehinşâh-ı cihan" beytinden eserini bu padişaha sunmuş olabileceği düşünülebilir. Kitap, devletin kuruluşundan başlar ve 1067 (1657) yılına kadar gelir (TSMK, III. Ahmed, nr. 3078). Ancak bazı yazmalarının 1053, bazılarının 1054 (1644) yılına kadar gelen olayları ihtiva etmesi eserin birkaç telif merhalesi geçirmiş olmasıyla izah edilebilir. Kitabın yurt içinde ve yurt dışında birçok yazma nüshası vardır. Viyana Millî Kütüphanesi'ndeki nüsha Hammer'in koleksiyonundan intikal etmiştir. Müellif tarihini yazarken Molla Hamza'nın tarihinden, "tarihçilerin şeyhi" olarak nitelediği Âşıkpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ından, Rûhî Çelebi ve Neşrî'nin tarihlerinden, İdrîs-i Bitlisî'nin *Heşt Behiş*'inden, Şerefeddin Ali Yezdî ile Hâtîfî'nin *Timurnâme*'lerinden, Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin *Tabakâtü'l-memâlik*'inden, Mecdî'nin *eş-Şekâ'îk'u'n-nu'mânîyye* tercümesinden, Âli Mustafa Efendi'nin *Künhü'l-ahbâr*'ından, Hasanbeyzâde Ahmed Paşa'nın ve Peçuylu İbrâhim Efendi'nin tarihlerinden nakillerde bulunduğunu belirtir. Ancak Kanûnî Sultan Süleyman dönemine kadar olan kısımda adını vermediği

Hoca Sâdeddin Efendi'nin *Tâcü't-tevârih*'inden geniş ölçüde yararlanmıştı. Bu yararlanma şekli Hasanbeyzâde'nin yaptığı *Tâcü't-tevârih* telhisiyle önemli ölçüde örtüşür. Solakzâde, bu eserden aktarmalar yaparken yer yer mukayeselerle en doğruyu bulmaya çalıştığı intibasını vermekteyse de iktibasları bazan bilgi yanlışlığına ve çelişkiye yol açmıştır. Meselâ Ertuğrul Gazi'ye izâfe ettiği meşhur rüya hadisesini Rûhî Çelebi'nin tarihinden naklettiğini belirtirken (*Solakzâde Tarihi*, sadeleştiren: Vahid Çabuk, I, 13) yanılır; zira kaynağında rüyanın sahibi Osman Gazi'dir (*Rûhî Târîhi*, s. 380). Timur-Bayezid savaşını Şerefeddin Ali Yezdî ile Hâtîffî'nin *Timurnâme*'lerinden, Ahmedî'nin *Câmîu'l-meknûnât*'tan naklettiğini söyleyip Yezdî'nin aşırı abartılara kaçtığını ifade ederek güya orta yolu bulmaya çalıştığını söyler, fakat bunlar aynen *Tâcü't-tevârih*'teki ifadelerdir. Fetret devrini Âşıkpaşazâde, Neşrî ve Âlî'nin tarihlerinden aktardığını kaydeden Solakzâde, Çelebi Mehmed döneminde Karamanoğulları ile yapılan savaş anlatırken bu hususta İdris-i Bitlisî'nin naklini beğenmez ve eserine almaz. Yer yer Neşrî ile İdris'in tarihlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirir görünür. Aslında bütün bu mukayeseler yine *Tâcü't-tevârih*'te yapılmıştır. Büyük bir ihtimalle bu bilgileri *Tâcü't-tevârih*'in asıl nüshasından değil Hasanbeyzâde'nin telhisinden nakletmiştir. Nitekim Kanûnî Sultan Süleyman dönemi ve sonrasının da ana kaynağı yine Hasanbeyzâde'dir. Kanûnî Sultan Süleyman'ın 1529 Viyana seferiyle Makbul İbrâhim Paşa'nın katli hadisesini olayların çağdaşı olan Celâlzâde Mustafa'nın *Tabakâtü'l-memâlik*'inden aktardığını belirtmesi de tam olarak doğru değildir. II. Selim'den itibaren yine önemli ölçüde Hasanbeyzâde'nin eserinden nakillerde bulunur ve sadece 1526'da Budin Kalesi'nin fethini anlattığı kısımda bu kaynağının adını verir. Kanûnî Sultan Süleyman devri sonlarında vuku bulan Şehzâde Selim ile Bayezid arasındaki savaş için Peçuylu İbrâhim'in tarihini kaynak gösterir. Bizzat şahit olduğu son otuz beş yıllık hadiseleri ise kendi topladığı kaynaklara ve gözlemlerine dayanarak kaleme aldığı belirtilmekle birlikte bu kısımların da orijinal olmadığı ortaya çıkmıştır. Dili, üslubu, ifadesi sade ve açık olan, Hammer tarafından en iyi muhtasar Osmanlı tarihi diye nitelenen *Solakzâde Târîhi*, birkaç kaynağın aynen iktibasından oluşmuş bir görüntü arzmesine rağmen çok okun-

muş, yazılmış ve erken sayılabilecek tarihlerde basılmıştır. Yıldırım Bayezid devrine kadar gelen kısmı *Târîhi-Âl-i Osmân be-Solakzâde* adıyla taş baskısı olarak yayımlanan eserin (İstanbul 1271) Sultan İbrâhim dönemi ortalarına, 1053 (1643) yılına kadar gelen bölümünün neşri *Solakzâde Târîhi* adıyla yapılmıştır (İstanbul 1297). Ayrıca sadeleştirilmiş yeni bir baskısı daha vardır. Burada *Solakzâde Târîhi*'nin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki (III. Ahmed) yazma nüsha esas alınarak sadeleştirildiği ifade edilmekle birlikte bu ancak matbu nüshanın sona erdiği kısımdan sonrası için geçerlidir ve ilmi amaçlı kullanımı problemidir (*Solakzâde Târîhi*, sadeleştiren: Vahid Çabuk, I-II, Ankara 1989). 2. *Fihrist-i Şâhân*. Kaside şeklinde yazılmış doksan iki beyitlik popüler bir manzumudur. Solakzâde, eserin baş kısmında herkesin kolayca hatırında kalması için eserini manzum yazdığını ifade eder. Osman Gazi'den IV. Mehmed'e kadar on dokuz padişahın tahta çıkış tarihleri, saltanat süreleri ve dönemlerinin önemli olaylarının birkaç beyitle verildiği eser IV. Mehmed'e takdim edilmiştir. Belli başlıları Üsküdarlı Sırrı, Münif Paşa, üçü de Diyarbakırlı olan Said Paşa, Lebîb Efendi ve Derviş Mülhem Efendi, Nazîrâ İbrâhim Efendi, Müstakimzâde Süleyman Sâded-

din Efendi ile Ziyâ Paşa tarafından olmak üzere *Fihrist-i Şâhân*'a birçok zeyil yapılmış ve eser Sultan Abdülaziz dönemine kadar getirilmiştir. Günümüze birçok yazması ulaşan *Fihrist-i Şâhân*'ın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasında (Nâfiz Paşa, nr. 1183) Sultan Abdülaziz'e kadar Osmanlı padişahlarının renkli resimleri de vardır. Eserin önce taş baskısı yapılmış, ardından dîbâce kabilinden *Solakzâde Târîhi*'nin (İstanbul 1297) başında yayımlanmış, Reşid Efendi ve Müstakimzâde tarafından yapılan zeyilleriyle birlikte Hüseyin Ayvansarayî'nin *Mecmûa-i Tenvârih*'inin başına konmuştur (s. 2-13). Eser, Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüsha (Hüsrev Paşa, nr. 327) esas alınıp sekiz yazması ile karşılaştırılarak sonuna eklenen Rüşdîzâde Reşid Hasan Efendi ve Ziyâ Paşa'nın zeyilleriyle birlikte "Osmanlı Padişahlarının Manzum Tarihçesi: Fihrist-i Şâhân" adıyla Vahid Çabuk tarafından yayımlanmıştır (TKA, XV/1-2 [Ankara 1976], s. 203-226). Son neşirlerini de yine bazı zeyilleriyle birlikte Orhan Kurtoglu ("Solakzâde Mehmed Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'na İki Zeyl", *Diriözler Armağanı*, Ankara 2003, s. 317-320) ve İdris Kadioğlu ("Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi'nin Fihrist-i Şâhân-ı ve Diyarbakırlı Şairler Lebîb ve Mülhem Efendi'nin Zeyilleri", *İlmî Araştırma-*

Solakzâde Târîhi'nin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 614)

lar, XVII [İstanbul 2004], s. 115-131) yapılmıştır. Zeyillerinden Reşid Efendi ile Ziyâ Paşa'ya ait olanlar daha mufassaldır. Solakzâde'nin şiirlerinin toplandığı mürettep bir divanının bulunduğundan söz edilirse de günümüze sadece birkaç şiiri intikal etmiştir.

Solakzâde, aynı zamanda bestelediği söz-lü eserler ve özellikle saz eserleriyle tanınan bir müzikşinasıdır. Miskâl veya mûsikâr adı verilen nefesli çalgının iyi bir icracısı olması sebebiyle Miskâlî diye anılmış, çağdaşı Ali Güftî onu bu aletin mücidi olarak nitelemiştir (*Güftî ve Teşrifâtü's-suarâsı*, s. 243). Solakzâde'nin toplam yirmi dokuz adet peşrev ve saz semâisi tesbit edilmiştir. Bu eserlerin notası Ali Üfkî'nin *Mecmûa-i Sâz ü Söz*'ünde on bir peşrev ve üç semâi, Nâyî Osman Dede'nin *Kitâb-ı Edvâr*'ında beş peşrev ve iki semâi (Popescu-Judet, s. 38-39), Mustafa Kevserî'nin *Mecmûa*'sında on üç peşrev ve Kantemiroğlu'nun *Edvâr*'ında on beş peşrev ve bir semâi olarak mevcuttur. Kantemiroğlu ayrıca notası bulunmayan altı peşrevinin ismini vermektedir. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Repertuarı'nda bu eserlerden sadece dört tanesi kayıtlıdır. Öztuna Solakzâde'nin saz eserlerinin sayısını otuz üç olarak vermektedir (*BTMA*, II, 307). Bu eserlerden bazılarının mehter takımı tarafından çalındığı bilinmektedir. Çeşitli el yazması güfte mecmualarında onun sözlü eserlerine rastlanıyorsa da bunlardan hiçbirisi günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecmûa, İÜ Ktp., TY, nr. 424, vr. 97^b-100^a; nr. 966, vr. 1^b; nr. 3608, vr. 30^b; nr. 3866, vr. 83^a, 320^b; nr. 5640, vr. 80^a; *Rûhi Târîhi* (TTK Belgeler, XIV/18 [1992] içinde, tıpkıbasımı ile birlikte nşr. Yaşar Yücel – Halil Erdoğan Cengiz), s. 380; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih*, İstanbul 1279-80, I, 298, 331-332; II, 40; *Güftî ve Teşrifâtü's-suarâsı* (haz. Kâşif Yılmaz), Ankara 2001, s. 243-244; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 509, 636; Kantemiroğlu, *Kitâbü İlmi'l-mûsikî alâ vechi'l-hurûfât: Musikiyi Harflerle Tesbit ve İcrâ İlminin Kıtabı* (haz. Yalçın Tura), İstanbul 2001, I, giriş kısmı, s. XXXV, XXXVII, LI, LVII; metin kısmı, s. 189-191, 193, 195, 197, 200-201, 203-205, 215, 217, 219, 221, 223, 225, 227; II, giriş kısmı, s. XXIII; metin kısmı, tür.yer.; Mustafa Safâî Efendi, *Tezkire* (haz. Pervin Çapan), Ankara 2005, s. 713-714; Şeyhî, *Vekâyiü'l-fuzalâ*, III, 718; Hüseyin Ayvansarayî, *Mecmûa-i Tevârih* (haz. Fahri Ç. Derin – Vahid Çabuk), İstanbul 1985, s. 2 vd.; Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, *Mecelletü'n-nişâb*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 628 (tıpkıbasım, Ankara 2000), vr. 441^b; Karslızâde Cemâleddin Mehmed, *Osmanlı Târîh ve Müverrihleri: Âyîne-i Zurefâ*, İstanbul 1314, s. 35-36; Hammer (Atâ Bey), I, 32; *Sicill-i Osmânî*, IV, 171; *Osmanlı Müellifleri*, III, 80-81; *İzâhu'l-meknûn*, I, 216; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 287; Suphî Ezgi, *Nazarî*

Amelî Türk Musikisi, İstanbul 1935, II, 65-66; TCYK, s. 261-264; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 498, 569; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 255-256, 315-316; II, 355, 356; Haydar Sanal, *Mehter Musikisi*, İstanbul 1964, s. 159-160; Kıp, *TSM Saz Eserleri*, s. 43, 49, 53, 55; Babinger (Üçok), s. 192, 223-224; a.mlf., "Solakzâde", *El* (Fr.), IV, 503; E. Popescu-Judet, *Türk Musikî Kültürünün Anlamları* (trc. Bülent Aksoy), İstanbul 1996, s. 38-39; a.mlf., *XVIII. Yüzyıl Musikî Yazmalarından Kevserî Mecmuası Üstüne Karşılaştırmalı Bir İnceleme* (trc. Bülent Aksoy), İstanbul 1998, tür.yer.; Avni Erdemir, *Anadolu Sahası Musikîşinası Divan Şairleri*, Ankara 1999, s. 213-215; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târîh* (haz. Şevki Nezihi Aykut), Ankara 2004, Giriş, I, s. CLVIII vd., CCCLXXXVII vd.; Ali Üfkî Bey, *Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz* (haz. M. Hakan Cevher), İzmir 2003, s. 340-341, 443, 459-460, 462, 467-468, 476-477, 508, 531, 550-551, 665-666, 836-838, 848-849, 850-851; Orhan F. Köprülü, "Hasan-Beyzâde", *İA*, V/1, s. 336-337; M. Kemal Özgür, "Solakzâde", a.e., X, 748-750; Christine Woodhead, "Solakzâde", *El* (Fr.), IX, 743-744; Öztuna, *BTMA*, II, 306-308; "Fihrist-i Şâhân", *TDEA*, III, 227; "Hemdemî Mehmed Çelebi", a.e., IV, 207.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

SOMALİ

Afrika'da bir İslâm ülkesi.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA II. TARİH

Afrika'nın doğusunda Aden körfeziyle Hint Okyanusu arasındaki hörgüç biçimli Afrika Boynuzu üzerinde yer alan Somali kuzeybatıdan Cibuti, batıdan Etiyopya ve güneybatıdan Kenya ile kuşatılmıştır. Resmî adı, Somalice'de Jamhuuriyadda Dimugraadiga Soomadiya ve Arapça'da Cumhûriyyetü's-Sumâle'd-dimukrâtiyye (Somali Demokratik Cumhuriyeti), yüzölçümü 637.657 km², nüfusu 9.558.600 (2008 tah.), başşehri Makdişu (Mogadişu, 1.609.000), öteki önemli şehirleri Herceysâ (436.000), Bûrâv (151.000), Beledvîne (108.000), Benderkâsım (Boosaaso, 108.000), Baytabo (Baidoa, Baydhabo, 88.653), Berberâ (71.000) ve Kismâyûdur (67.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Ülkenin arazi yapısı, yalnız kuzeydeki Aden körfezine genellikle dik bir kıyı ile inen ve Somali platosu adı verilen yüksek dağlık kesimde engebeli bir görünüşe sahiptir (Shimbiris doruğu 2416 m.). Diğer kesimler düz alanlardan oluşur ve monoton bir görünüştedir. Somali'nin iklimi kuraktır. Mevsimlerin ikisi ilkbahar ve sonbahar yağışlı, diğer ikisi kuraktır. Yazın sıcaklıklar 42 °C'ye kadar yükselir. Ülke bitki örtüsü yönünden kıyı kesimindeki dar or-

man şeritleri dışında bozkırlarla kaplıdır. İki önemli ırmak olan Şebelle ve Cûbâ, Orta Etiyopya masifinden çıkar ve Somali'den geçerken kuvvetli bir buharlaşmaya uğrar. Ülkede tarıma en elverişli alanlar bu nehirler arasındaki topraklardır. Ancak yer üstü ve yer altı suları modern sulama sistemleriyle tarım yapılmasına imkân verirse de yeterli değildir. Tarım ürünleri arasında şeker kamışı, pirinç, pamuk, yer fıstığı, tahıllar, baklagiller, patates ve sebzeler, meyvelerden muz ve greyfurt önde gelir. Hayvancılık büyük önem taşır; yetiştirilen başlıca hayvanlar koyun, keçi, siğir ve devedir. Balıkçılık da ekonomik değer taşımaktadır.

Yoğunluğu kilometrekareye on dört kişi olan nüfusun % 99'u Sünnî müslümandır. Konuşulan diller yazılabilen (Arap alfabesiyle) yegâne Kûşî dil olan Somalice, Sevâhîlî dili, Arapça, İtalyanca ve İngilizce'dir. Endüstri çok az gelişmiştir. Karayollarının uzunluğu 22.100 kilometredir. Ülkede 15 km. ham petrol boru hattı bulunmaktadır. Başlıca limanları Benderkâsım, Berberâ, Kismâyû, Makdişu'dur. Başşehirde uluslararası bir havalimanı vardır. Afrika'nın en yoksul ülkesi olan Somali'nin ihracat ürünleri çiftlik hayvanları, muz, deri ve balık, ithal ürünleri ise sanayi malları, petrol ürünleri ve çeşitli gıda maddeleridir. İhracatında da ithalatında da ilk sırayı İtalya alır.

Somali

